

DANIEL DAVIES:**Method and Metaphysics in Maimonides' *Guide for the Perplexed***

New York: Oxford University Press 2011, 215 s.

Knih, článkov, či úvah o diele Moše ben Maimona (lat. Moses Maimonides, 1135 – 1204), publikovaných iba v 20. storočí, je už pomaly neprehľadné množstvo. Je to prejav neútlachajúceho úsilia analyzovať obsah, metódu, aj zdanlivé protirečenia jeho snád' najznámejšieho diela *Sprievodca zmätených* i pokusov rekonštruovať Maimonidove názory na metafyzické otázky (napríklad Je svet večný?).

Z množstva súčasnej literárnej produkcie k Maimonidovi zaujala moju pozornosť asi dvestostranová kniha Daniela Daviesa s názvom *Method and Metaphysics in Maimonides' Guide for the Perplexed*. Zaujala ma témou, ale najmä Daviesovým prístupom k textu *Sprievodcu*. Celá Daviesova kniha je podľa môjho názoru návodom na čítanie *Sprievodcu*. Kým dospel Davies k svojmu vlastnému návodu, prehodnotil najprv doterajšie prístupy k *Sprievodcovi* a odmietol tie, ktoré podľa jeho názoru, sústrediac sa na niektorý z aspektov *Sprievodcu*, neprekročili partikulárny prístup k nemu a z tejto partikulárnej pozície vyvodzovali všeobecné závery o Maimonidovej metóde i metafyzike.

Budovanie vlastného návodu sa v Daviesovom čítaní *Sprievodcu* prejavuje postupne. To, čo si podľa neho uvedomí každý čitateľ *Sprievodcu* je to, že má mnohovrstvý kontext. Jeho rekapituláciou preto Davies začal. Od nej prešiel k dialektickej téme *Sprievodcu*, k stvoreniu, a pokračoval touto témou spojenou s úvahami o vzťahu nevyhnutnosti a Zákona. Štvrtú, piatu a šiestu kapitolu venoval Davies náboženskému jazyku *Sprievodcu* v súvislosti s a) negatívnou teológiou a postihovaním božej dokonalosti naším jazykom, b) božou dokonalosťou a jednoduchosťou, c) božím poznaním a jeho dokonalosťou. V siedmej a ôsmej kapitole sa Davies zaoberá Maimonidovou interpretáciou Ezechielovho videnia božieho trónu/voza.

Každý, kto má skúsenosti s dejinami filozofie, vie, že preskúmať vzťahy, súvislosti či už zvolenej témy, alebo vybraného autora v kontexte ich (podľa možnosti všetkých) prameňov v podobe, v akej fungovali napríklad u Maimonida, je mimoriadne náročné. Len na okraj spomeniem, že jeho elementárnym predpokladom je dostatočná jazyková príprava vedca. Davies dokonale ovláda hebrejštinu i arabčinu a jeho jazykové predpoklady umožnili začleniť ho do kolektívu pracujúceho s materiálmi z káhirskej Genizy, vedeného profesorom Geoffreym Khanom z Faculty of Asian and Middle Eastern Studies University of Cambridge. Davies zvládol aj ďalšiu, na prvý pohľad triviálnu požiadavku: dôkladne preštudovať všetky dostupné diela autora, v tomto prípade Maimonida. Preto aj jeho kniha je, povedané slovami Kennetha Seeskina na prebale knihy, „... seriózna, dobre podložená argumentmi a dobre zdokumentovaná štúdia venovaná tomu, čo sa stalo najdôležitejšou otázkou týkajúcou sa ezoterizmu Maimonidovho *Sprievodcu zmätených*. Davies sa nebojí pustiť do už etablovaných stanovísk ani angažovať sa do stáročia trvajúcich sporov. V súčasnosti je to najlepšia kniha mladého vedca o Maimonidovi.“

Rada by som aj ja zdôraznila, že Davies bez výkyvov v kvalite svojej analýzy sleduje

krok za krokom Maimonida, aby nám umožnil porozumieť napríklad rozmanitým metódam komunikácie s jeho žiakom, ktorého ako správny učiteľ „iba“ naviguje pri hľadaní pochopenia tajomstva stvorenia, božej existencie, božích atribútov, božieho poznania či významu niektorých slov, ktoré sa ukazujú ako určujúce, pokiaľ ide o pochopenie obsahu biblických veršov. Davies zdôrazňuje, že „ak chceme porozumieť Maimonidovým argumentom, musíme sa nimi zaoberať súčasne, t. j. v kontexte *Sprievodcu* ako celku. Tak môžeme vrhnúť svetlo na spôsob, akým Maimonides napísal *Sprievodcu*, a na argumenty, ktoré predložil. Znamená to, že otázkou, na ktorú si Davies musel dať odpoveď, bola nielen otázka, ako pochopiť, aký skutočný cieľ si Maimonides vytýčil pri písaní *Sprievodcu*, ale tiež otázka, ako ho uskutočnil a aký má vzťah k tomu, čo by sme mohli nazvať Maimonidovým metafyzickým myslením. Preto Davies najprv ponúka interpretáciu Maimonidovej filozofie v jej rozmanitom kontexte, od ktorej prechádza k štúdiu Maimonidovej dialektickej metódy a typov ním použitej argumentácie. Po dôkladnom štúdiu *Sprievodcu* dospel Davies k záveru, že Maimonides napísal *Sprievodcu* tak, aby motivoval svojho žiaka Josefa samostatne a nezávisle myslieť. Pomáha mu rôznymi odkazmi, narážkami a tiež – možno aj paradoxne – nie jasným a jednoznačným výkladom otázky, ktorú mu žiak položí. Aj to je dôvod, prečo Davies navrhuje chápať *Sprievodcu* práve ako sprievodcu. Ale sprievodcu po čom? Davies tvrdí, že sprievodcu po rabínskej a arabskej filozofickej tradícii. A pripomínajúc Maimonidov zámer Davies napokon konštatuje, že zmenenosti možno uniknúť iba vtedy, ak sa budeme opierať o obidve spomínané tradície.

Pre Maimonida je charakteristické, že si vyberá metódu adekvátnu jeho zámerom. Dialektiku používa vždy vtedy, keď skúma vzájomne si odporujúce názory a rozhoduje sa, ktorý z nich je pravdepodobnejší, resp. ktorému on sám dá prednosť. Tento Maimonidesov postup vedie nakoniec aj k sporom pri interpretácii *Sprievodcu*, pretože Maimonides nie vždy jasne ukazuje, že názor, ktorým sa zaoberá, nie je jeho vlastný názor. Rovnako dôležité je pre Maimonida porovnať závery, ku ktorým dospieva pri hodnotení rôznych názorov, s obsahom Písma. Zvlášť je to nápadné pri téme stvorenia z ničoho, ktoré je v zrejmom rozpore s Aristotelovým riešením, ale aj v otázke božieho poznania jednotlivín a božieho poznania vôbec. Je to i spor medzi rozumom a zjavením alebo medzi filozofiou a proroctvom. Maimonides uvádza, že stúpenci proroctva odmietajú filozofický názor, pretože ho považujú za odporujúci náboženstvu, resp. nabádajúci ľudí spochybňovať náboženstvo, a tým dať prednosť racionálnym dôvodom pred božím príkazom, čo môže nakoniec viesť k tomu, že budú pripisovať väčšiu váhu rozumu než príkazom, resp. zjaveniu. S tým Maimonides nesúhlasí. Náboženstvo a filozofiu považoval za vzájomne sa dopĺňujúce: dodržiavanie príkazov zasa za prvý krok na ceste k rozvoju charakterových vlastností, ktoré vedú k pravej službe Bohu. Je to krok k pravému náboženskému životu, ktorý je zároveň pravým filozofickým životom. Aj preto Maimonides nevidí nijaký rozpor medzi náboženstvom a filozofiou. Davies sleduje a analyzuje Maimonidove postupy v jednotlivých kapitolách *Sprievodcu* aj z hľadiska ich možného metafyzického kontextu.

Daviesovo vlastné chápanie Maimonidových postupov a metafyziky sa prejavilo aj pri analýze starej známej otázky: Čo znamená stať sa podobný Bohu? Podľa Maimonida je obrazom Boha v nás náš intelekt. Zdokonaľuj ho, a môžeš sa stať podobným Bohu. Boh je nemateriálny a intelekt, tiež nemateriálny, je len časťou človeka. Je schopný chápať nemateriálne pravdy, preto ho Maimonides považuje za najvyšší druh ľudskej dokonalosti. Ale môže zdokonaľovaním svojho intelektu človek poznať alebo pochopiť Boha? Diskusia na túto tému je súčasťou Maimonidovej metafyziky. Keď Maimonides vysvetľuje, že ľudia môžu pochopiť,

prečo je Boh nevyhnutnou existenciou, prečo je dokonalý nekonečným spôsobom, zároveň vysvetľuje, že zdokonaľovanie ľudského intelektu zahŕňa štúdium metafyzických ideí, diskusiu o najvšeobecnejších princípoch bytia (prirodenosť univerzálií a príčin a pod). Až potom je možné kontemplovať univerzálne sublunárneho sveta. Maimonides nezabúda zdôrazniť, že súčasťou ľudskej dokonalosti je aj morálna dokonalosť, preto ľudia musia zdokonaľovať aj svoje zvyky a charakterové črty, nielen poznanie.

Davies napriek svojmu detailnému štúdiu *Sprievodcu* neupadol do pokušenia zjednodušujúcich všeobecných záverov. Svoj zmysel pre detailnú analýzu spojil s chápaním kontextu celého *Sprievodcu* i kontextu Maimonidovho myslenia. A jeho analýza a syntéza nie sú neosobné. „Nevýhodou“ jeho erudície je to, že pri jej zužitkovaní je dobré mať po ruke aj Maimonidovho *Sprievodcu*, aspoň v angličtine. Ak ste ho doposiaľ nečítali, je dobré najprv to urobiť, pretože Daviesova kniha nie je pomôckou pre začiatočníkov ani všeobecným prehľadom Maimonidovho myslenia. Naopak, predpokladá aspoň všeobecnú orientáciu v židovskom náboženstve a jeho literatúre, ako aj v židovskej stredovekej filozofii.

Mária Mičaninová

Mária Mičaninová
Katedra filozofie a dejín filozofie FF UPJŠ
Moyzesova 9
040 01 Košice
SR
e-mail: maria.micaninova@upjs.sk

TOMÁŠ MACHULA, ŠTĚPÁN MARTIN FILIP:

Tomismus čtyřadvaceti tezí

Praha: KRYSTAL OP 2010, 228 s.

Autori knihy Tomáš Machula a Štěpán Martin Filip spojili svoje odborné kompetencie filozofa a historika (ktorí sú zároveň fundovaní v teológii a majú spoločné aj tomistické naladenie) a predkladajú komplexný pohľad na cirkevný dekrét z roku 1914, adresovaný katolíckym učiteľom filozofie ako smernica výučby budúcich teológov, známy pod skráteným názvom *Dvadsaťštyri tomistických téz*.¹

Dvadsaťštyri tomistických téz bolo sformulovaných so zámerom vystihnúť dôležité princípy filozofie Tomáša Akvinského, no zároveň tento dokument podľa autorov nesie pečať svojej doby, takže je vhodným materiálom na uvedenie do filozofie *novotomizmu* aj *tomizmu*

¹ Celý oficiálny názov, pod ktorým bol daný dekrét vydaný 27. 7. 1914 Posvätnou kongregáciou štúdií znie: *Schvalujú sa niektoré tézy obsiahnuté v náuke sv. Tomáša Akvinského a predložené učiteľmi filozofie.*